

Байсеркеев Аскарбек Эсеновичтин «*Орто мектепте табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн технологиялары*» деген темада 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине расмий оппонент физика-математика илимдеринин доктору Токтосопиев Алымбай Молдокматовичтин

П И К И Р И

1. *Теманын актуалдуулугу.* Окуучунун ишмердүүлүгүндө чыгармачылыктын болушу коомдун социалдык талабы, анын натыйжалуулугу менен процесстин чечүүчү шарты болуп саналат, ал өз кезегинде, коомдун ар бир мүчөсүнүн интеллектуалдык потенциалын жогорулатууну, чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн максималдуу түрдө өнүктүрүүнү талап кылат. Буга ылайык, азыркы мезгилде инсанды үзгүлтүксүз түрдө өнүктүрүү зарылдыгы орун алып, ага багытталган жана салыштырмалуу инсандык сапаттардын мааниси өзгөрүүдө.

Изденүүчүнүн диссертациялык ишинде төмөнкүдөй карама-каршылыктар бар экендиги белгиленген:

1. Азыркы мезгилдеги илимий-техникалык прогресстин жана маалыматтык технологиялардын талабы менен инсандын компетенттүүлүгүнүн ортосундагы дал келбестик.

2. Окуучунун билим алуудагы чыгармачыл ишмердүүлүгүнүн зарылдыгы менен аны калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн илимий-методикалык маселелеринин толук иштелбегендиги.

3. Билим берүүнү өнүктүрүүнүн аталган стратегиясынын жана концепциясынын талантары менен табигый предметтерди окуткан мугалимдердин көпчүлүгүнүн окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандырууга жана өнүктүрүүгө кесиптик жактан даяр эместиги.

Бул карама-каршылыктарды жоюуга болгон аракеттер диссертациянын мазмунун чагылдырып, анын негизинде диссертациялык изилдөөнүн темасынын актуалдуу экендигин далилдеп турат.

Изилдөө иш киришүүдөн, төрт главадан жана алардын жыйынтыктарынан, жалпы корутундудан жана пайдаланган адабияттардын тизмесинен (418), таблицалардан (14), сүрөттөн (20) жана тиркемелерден турат. Жалпы көлөмү – 276, анын ичинен диссертациялык текст – 240 бет.

Диссертациялык иште коюлган максатка жетүүгө карата изилдөөнүн милдеттери туура коюлган жана логикалык жактан бири-бири менен байланыштуу. Проблема боюнча окумуштуулардын жүргүзгөн илимий изилдөөлөрүнө методологиялык жана теориялык терең талдоо жүргүзүлгөн.

3. Диссертациялык иште төмөндөгү жаңы жана ишенимдүү илимий натыйжалар алынган:

1. Таалим-тарбия процессинде кеңири колдонулуучу “жөндөмдүүлүк”, “ишмердүүлүк”, “чыгармачылдык”, “чыгармачыл ишмердүүлүк” түшүнүктөрүнүн табиятын философиялык жана психодидактикалык жактан талдоо аркылуу, алардын мазмунуна учурдун талабына шайкеш келеген толуктоолор киргизилген.

2. Табият менен коомдогу ар кандай кубулуштардын себептик-натыйжалык байланыштарынын объективдүүлүгүн эске алуу менен аталган процесстеги кетирилген кемчиликтерди жоюуга илимий мамиле жасоого өзгөчө көңүл бурулган. Натыйжада, мамлекеттик стандартта көрсөтүлгөн компетенттүүлүк негизде окуучулардын чыгармачылыгын калыптандыруу жана өнүктүрүү процессин изилдөөгө система-структуралык жана мазмундук-аракеттик мамилелерди айкалыштыра колдонууну ишке ашырган.

3. Орто мектепте табигый билим берүү областына кирген предметтерди окууда окуучулардын чыгармачылык иш аракеттерин активдештирүүнүн модели түзүлгөн. Ал моделди ишке ашыруунун педагогикалык шарттары жана технологияларды иштелип чыккан.

4. Окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн жалпы жоболору табигый предметтердин мазмунуна жана мүмкүнчүлүктөрүнө ылайык иштелген. Ал эми аны ишке ашыруунун технологиялары физиканын материалдарында такталып мисалдар менен бекемделген.

2. Диссертацияда белгиленген илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негиздүүлүгүнүн деңгээли. Изилдөө учурунда иштелип чыккан илимий-теориялык жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделишинин даражасы математикалык статистиканын методдору менен талданып, эффективдүүлүгү теория менен тажрыйбанын талаптарына дал келгендиги тастыкталган.

Диссертациянын структуралык түзүлүшү андагы коюлган төмөнкү алты милдетке дал келип, алардын ар биринин чечилиши логикалык ырааттуулукта жана удаалаштыкта көрсөтүлгөн:

1. Билим берүү алкагында «жөндөмдүлүк», «ишмердүүлүк», «чыгармачылык», «чыгармачыл ишмердүүлүк» түшүнүктөрүнүн табиятын изилдөө, алардын мазмунун тактоо максатындагы изилдөө иштерин жүргүзүү.

2. Окуучулардын окуу ишмердүүлүгү боюнча философия, психология жана педагогика тармагында жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн жыйынтыктарын теориялык жактан анализдөө, ал процессти изилдөөгө менен система-структуралык жана мазмундук - аракеттик мамилелерди айкалыштырып ишке ашыруунун илимий негиздерин тактоо.

3. Табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык иш-аракеттерин калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн моделин түзүү, аны окутуу процессине киргизүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоо, илимий жактан негиздөө.

4. Орто мектепте физиканы окутуунун алгачкы этаптарында окуучуларды чыгармачылык иштерге көнүктүрүүнүн жана билгичтик компетенциясын калыптандыруунун технологияларын иштеп чыгуу.

5. Окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн негизги жолу катары физиканы долбоорлоп окутуу технологиясын илимий-методикалык жактан негиздөө жана ишке киргизүү.

6. Иштелип чыккан теориялык жоболордун жана технологиялардын эффективдүүлүгүн педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү жана жыйынтыктарын талдоо.

5. Изилдөөгө жасалган илимий мамиленин жарамдуулугу, ошондой эле чыгармачылыкты калыптандыруу менен өнүктүрүүнүн ар кандай этаптарында колдонулган технологиялардын эффективдүүлүгү педагогикалык экспериментте текшерилген жана анын натыйжалары математикалык статистиканын методдорун колдону менен далилденген. Алынган сандык көрсөткүчкөр изилдөөнүн натыйжасынын ишенимдүүлүгүн жана далилдүүлүгүн көрсөтүп турат.

Изилдөөнүн негизги бөлүктөрү бири-бири менен логикалык жактан тыгыз байланышта жана негизги жетектөөчү идеянын алкагына баш ийип турат.

4. *Диссертацияда алынган жыйынтыктардын практикалык маанилүүлүгү*

– окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгүн калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн ыкмаларын, жоболорун жана закон ченемдүүлүктөрүн бөлүп көрсөтүү максатында психология, дидактика жана предметтерди окутуунун методикасына илимий анализ жүргүзүлүп аны жалпылоо аркылуу табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандыруу жана өнүктүрүү багытындагы проблема атайын изилденбегендиги аныкталган;

– орто мектептин табигый предметтер боюнча мугалимдеринин окуучулардын чыгармачылыгын калыптандыруу жана өнүктүрүү багытында иштерди уюштуруудагы кыйынчылыктары жана жетишпегендиктери иликтенген, натыйжада практикалык сунуштар иштелип чыккан;

– окуучулардын физика боюнча билим сапатын көзөмөлдөө жана окуу ишмердүүлүктөрүн калыптандыруу максатында 9-класстар үчүн, Э.Мамбетакунов тарабынын жазылган окуу кетebинин материалдарынын негизинде, бардык главалар боюнча 2 варианттуу 10дон 20 суроону камтылган тесттин топтому түзүлгөн;

– физика боюнча окуучулардын тапкычтыгын жана изденүүчүлүгүн өнүктүрүүгө багытталган тесттик материалдар топтолгон;

– орто мектептерде физиканы окутуудагы жөнөкөй машыктыруучу көнүгүүлөрдөн баштап, окуучулардын чыгармачылыгын талап кылуучу

маселелерди чыгаруу жана лабораториялык иштерди аткаруунун талаптары иштелип чыккан;

– окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн негизги жолу катары физиканы долбоорлоп окутуунун илимий методикалык негиздери даярдалган жана окуу процессине киргизилген;

– иштелип чыккан теориялык жоболор жана технологиялар окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандырууга жана өнүктүрүүгө оң таасир бере тургандыгы педагогикалык эксперимент аркылуу далилденген.

Диссертациянын жыйынтыктарын жана натыйжаларын пайдалануу боюнча сунуштар:

1. Иштелип чыккан теориялык жоболор, методикалык сунуштар жана технологиялар табигый циклдеги предметтерди окуткан мугалимдердин чыгармачылык менен иштөөсүнө оң таасирин тийгизет жана ал жыйынтыктар мугалимдердин квалификациясын жогорулатууда колдонууга ыңгайлуу.

2. Физика боюнча жөнөкөй машыктыруучу көнүгүүлөрдөн баштап, окуучулардын чыгармачылыгын талап кылуучу маселелерди чыгаруу жана лабораториялык иштерди аткаруунун талаптарын жалпы эле табигый предметтреди окутууда колдонуу.

3. Иштелип чыккан методикалык колдонмолорду жан тесттик матерималдардын топтомдорун орто мектепте физика предметин окутуу процессинде максаттуу түрдө колдонууга болот.

5. ***Диссертациянын жоболорунун, жыйынтыктарынын жарыяланышы жана авторефераттын маанисин диссертациянын жалпы мазмуну менен дал келүүсү.*** Изилдөөнүн натыйжасында алынган теориялык жоболор жана сунуштар 35 илимий макала, эки кошумча окуу китеби-мугалимдер үчүн усулдук колдонмо түрүндө жарыяланган. Жарыкка чыккан макалалардын мазмуну диссертациялык иштердин мазмунун толугу менен чагылдыра алат. Автореферат диссертациянын мазмунуна, ошондой эле андагы коюлган максатка жана милдеттерге толугу менен дал келет.

6. *Диссертациянын мазмунуна жана жасылышына карата сын-пикирлер жана сунуштар.* Автореферат жана диссертациянын материалдары менен толук таанышып чыгуудан кийин андагы белгиленген жетишкендиктер менен катар айрым мүчүлүштөр дагы кездешет, алар:

- Табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандыруу жана өнүктүрүү проблемасы боюнча семинар-практикумдун тематикалык планынын ордуна диссертациянын материалдарын пайдалануу менен атайын курстун программасын иштеп чыкса болмок.

- Диссертациянын текстеринде айрым стилистикалык жана пунктуациялык каталар кетирилген.

7. *Жыйынтыгында,* Байсеркеев Аскарбек Эсеновичтин «*Орто мектепте табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн технологиялары*» - деген тема боюнча аткарылган диссертациялык ишин толук бүткөрүлгөн илимий квалификациялык эмгек катары баалоого болот. Диссертация Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу жөнүндөгү жобонун» 9-пунктунун талаптарына жооп берет, ал эми авторго 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин доктору илимий даражасын ыйгарууга татыктуу деген тыянак чыгарууга болот.

Расмий оппонент:

физика-математика илимдеринин
доктору, профессор

